

Door Henk Jongma, hoofdauteur Op niveau tweede fase 1<sup>e</sup> editie

# Grondwet

## Inleiding

In 1814 kreeg Nederland een Grondwet: een wet die de basis is voor alle verdere wetten en regelingen in Nederland, waarin alle grondrechten van de inwoners zijn geregeld. Heel belangrijk dus. Het is de 'geboortakte van de constitutionele monarchie' schreef de redactie van het tijdschrift *De Gids*, dat er een heel nummer aan wijdde (2014, nummer 2).

En daar was een reden voor, schrijft de redactie in de inleiding:

'De Grondwet is per slot van rekening het document waarin onze democratie en onze rechtstaat zijn verankerd. Dat is althans waar de meeste burgers voetstoots van uitgaan. Voor veel lezers zal het daarom als een verrassing kunnen komen dat het woord democratie in de hele Grondwet niet voorkomt en dat nergens in de tekst vermeld staat op welke fundamentele waarden onze rechtstaat gebaseerd is. Diverse auteurs in dit nummer pleiten er dan ook voor de huidige Grondwet te herschrijven of van een preambule te voorzien, zodat de spelregels van ons politieke systeem er duidelijk en aansprekend in worden verwoord.'

[www.de-gids.nl](http://www.de-gids.nl)



Onze grondwet van nu is niet meer dezelfde als die van 1814. En af en toe lees je dat er weer aanpassingen nodig zijn. Als de tijden veranderen, moeten er misschien ook regels veranderen of moeten er nieuwe regels bijkomen.

De redactie van *De Gids* had daarom een aantal schrijvers en dichters gevraagd een nieuw begin voor de grondwet te maken. Dat ga jij ook doen: begrijpelijke basisregels opstellen die jij van groot belang vindt voor onze manier van samen leven.

Maar eerst ga je een aantal artikelen van onze Grondwet lezen en vergelijk je die met de voorstellen zoals schrijvers en dichters die formuleerden voor het nummer van *De Gids*.

## Opzet van deze lesbrief

- Je leest hoofdstuk 1 van onze Grondwet, bedenkt situaties waarin die rechten van belang zijn en geeft je oordeel over die artikelen (opdracht 1 t/m 5).
- Je leest de voorstellen van drie schrijvers voor een nieuw artikel 1 van de Grondwet en geeft je oordeel over die voorstellen (opdracht 6).
- In opdracht 7 schrijf je een eigen voorstel voor nieuwe grondwetsartikelen en in opdracht 8 maak je daar een versie van die voor leerlingen van groep 8 begrijpelijk is.
- Je presenteert met een paar medeleerlingen een grondwetsartikel in de klas en verdedigt dat (opdracht 9).

## De Grondwet

### Opdracht 1

Hoofdstuk 1 van de Grondwet heet *Grondrechten* en bestaat uit 23 artikelen. Hieronder vind je de titels van die artikelen. Vorm een groepje van maximaal vier personen en bedenk bij elke titel een situatie waarop dat grondwetsartikel van toepassing zou kunnen zijn.

**Tip:** Denk aan situaties waarin jij misschien een beroep op dit grondrecht zou moeten doen.

Artikel	Titel	Situatie
1	Gelijke behandeling en discriminatieverbod	
2	Nederlandschap; vreemdeling; uitlevering; recht tot verlaten van land	
3	Gelijke benoembaarheid	
4	Kiesrecht	
5	Petitierecht	
6	Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	
7	Vrijheid van meningsuiting; censuurverbod	
8	Vrijheid van vereniging	
9	Vrijheid van vergadering en betoging	
10	Privacy	
11	Onaantastbaarheid lichaam	
12	Huisrecht	
13	Briefgeheim	
14	Onteigening	
15	Vrijheidsontneming	
16	Geen straf zonder wet; Nulla poena-beginsel	
17	Ius de non evocando; Wettelijke toekenning rechter	
18	Rechtsbijstand	
19	Werkgelegenheid; rechtspositie werknemers; arbeid	
20	Bestaanszekerheid; welvaart; sociale zekerheid	
21	Milieu	
22	Volksgezondheid; woongelegenheden; ontplooiing	
23	Het openbaar en bijzonder onderwijs	

## Opdracht 2

Hieronder vind je een aantal artikelen uit onze Grondwet. De hele Grondwet, met verduidelijkingen, vind je op [www.denederlandsegrondwet.nl](http://www.denederlandsegrondwet.nl).

Vorm weer een groepje van maximaal vier personen. Geef van elk (onderdeel van een) artikel aan of jij vindt dat het zo kan blijven, dat het weg moet, dat de inhoud een beetje veranderd moet worden of dat het duidelijker moet. Discussieer net zo lang tot jullie het echt eens zijn.



Artikel		Kan zo blijven	Moet weg	Moet anders	Moet duidelijker
1	Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld.				
	Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.				

2	De wet regelt wie Nederlander is.				
	De wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen.				
	Uitlevering kan slechts geschieden krachtens verdrag. Verdere voorschriften omtrent uitlevering worden bij de wet gegeven.				
	Ieder heeft het recht het land te verlaten, behoudens in de gevallen, bij de wet bepaald.				
3	Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar.				
4	Iedere Nederlander heeft gelijkelijk recht de leden van algemeen vertegenwoordigende organen te verkiezen alsmede tot lid van deze organen te worden verkozen, behoudens bij de wet gestelde beperkingen en uitzonderingen.				
5	Ieder heeft het recht verzoeken schriftelijk bij het bevoegd gezag in te dienen.				
6	Ieder heeft het recht zijn godsdienst of levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.				
	De wet kan ter zake van de uitoefening van dit recht buiten gebouwen en besloten plaatsen regels stellen ter bescherming van de gezondheid, in het belang van het verkeer en ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden.				
7	Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.				
	De wet stelt regels omtrent radio en televisie. Er is geen voorafgaand toezicht op de inhoud van een radio- of televisieuitzending.				
	Voor het openbaren van gedachten of gevoelens door andere dan in de voorgaande leden genoemde middelen heeft niemand voorafgaand verlof nodig wegens de inhoud daarvan, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. De wet kan het geven van vertoningen toegankelijk voor personen jonger dan zestien jaar regelen ter bescherming van de goede zeden.				
	De voorgaande leden zijn niet van toepassing op het maken van handelsreclame.				
8	Het recht tot vereniging wordt erkend. Bij de wet kan dit recht worden beperkt in het belang van de openbare orde.				
9	Het recht tot vergadering en betoging wordt erkend, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.				
	De wet kan regels stellen ter bescherming van de gezondheid, in het belang van het verkeer en ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden.				

10	ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op eerbiediging van zijn persoonlijke levenssfeer.				
	De wet stelt regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met het vastleggen en verstrekken van persoonsgegevens.				
	De wet stelt regels inzake de aanspraken van personen op kennisneming van over hen vastgelegde gegevens en van het gebruik dat daarvan wordt gemaakt, alsmede op verbetering van zodanige gegevens.				
11	ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.				
12	Het binnentreden in een woning zonder toestemming van de bewoner is alleen geoorloofd in de gevallen bij of krachtens de wet bepaald, door hen die daartoe bij of krachtens de wet zijn aangewezen.				
	Voor het binnentreden overeenkomstig het eerste lid zijn voorafgaande legitimatie en mededeling van het doel van het binnentreden vereist, behoudens bij de wet gestelde uitzonderingen.				
	Aan de bewoner wordt zo spoedig mogelijk een schriftelijk verslag van het binnentreden verstrekt. Indien het binnentreden in het belang van de nationale veiligheid of dat van de strafvordering heeft plaatsgevonden, kan volgens bij de wet te stellen regels de verstrekking van het verslag worden uitgesteld. In de bij de wet te bepalen gevallen kan de verstrekking achterwege worden gelaten, indien het belang van de nationale veiligheid zich tegen verstrekking blijvend verzet.				
13	Het briefgeheim is onschendbaar, behalve, in de gevallen bij de wet bepaald, op last van de rechter.				
	Het telefoon- en telegraafgeheim is onschendbaar, behalve, in de gevallen bij de wet bepaald, door of met machtiging van hen die daartoe bij de wet zijn aangewezen.				
14	Onteigening kan alleen geschieden in het algemeen belang en tegen vooraf verzekerde schadeloosstelling, een en ander naar bij of krachtens de wet te stellen voorschriften.				
	De schadeloosstelling behoeft niet vooraf verzekerd te zijn, wanneer in geval van nood onverwijld onteigening geboden is.				
	In de gevallen bij of krachtens de wet bepaald bestaat recht op schadeloosstelling of tegemoetkoming in de schade, indien in het algemeen belang eigendom door het bevoegd gezag wordt vernietigd of onbruikbaar gemaakt of de uitoefening van het eigendomsrecht wordt beperkt.				

15	Buiten de gevallen bij of krachtens de wet bepaald mag niemand zijn vrijheid worden ontnomen.				
	Hij aan wie anders dan op rechterlijk bevel zijn vrijheid is ontnomen, kan aan de rechter zijn invrijheidstelling verzoeken. Hij wordt in dat geval door de rechter gehoord binnen een bij de wet te bepalen termijn. De rechter gelast de onmiddellijke invrijheidstelling, indien hij de vrijheidsontneming onrechtmatig oordeelt.				
	De berechting van hem aan wie met het oog daarop zijn vrijheid is ontnomen, vindt binnen een redelijke termijn plaats.				
	Hij aan wie rechtmatig zijn vrijheid is ontnomen, kan worden beperkt in de uitoefening van grondrechten voor zover deze zich niet met de vrijheidsontneming verdraagt.				
16	Geen feit is strafbaar dan uit kracht van een daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling.				
17	Niemand kan tegen zijn wil worden afgehouden van de rechter die de wet hem toekent.				
18	Ieder kan zich in rechte en in administratief beroep doen bijstaan.				
	De wet stelt regels omtrent het verlenen van rechtsbijstand aan minder draagkrachtigen.				
19	Bevordering van voldoende werkgelegenheid is voorwerp van zorg der overheid.				
	De wet stelt regels omtrent de rechtspositie van hen die arbeid verrichten en omtrent hun bescherming daarbij, alsmede omtrent medezeggenschap.				
	Het recht van iedere Nederlander op vrije keuze van arbeid wordt erkend, behoudens de beperkingen bij of krachtens de wet gesteld.				
20	De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding van welvaart zijn voorwerp van zorg der overheid.				
	De wet stelt regels omtrent de aanspraken op sociale zekerheid.				
	Nederlanders hier te lande, die niet in het bestaan kunnen voorzien, hebben een bij de wet te regelen recht op bijstand van overheidswege.				
21	De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu.				
22	De overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid.				
	Bevordering van voldoende woonegelegenheid is voorwerp van zorg der overheid.				
	Zij schept voorwaarden voor maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor vrijetijdsbesteding.				

**Opdracht 3**

Noteer voor elk artikel (of deel van een artikel) waarvan jullie vonden dat het weg moest een of meer argumenten.

**Opdracht 4**

Noteer bij elk artikel (of deel van een artikel) waarvan jullie vonden dat de inhoud gewijzigd (aangepast) zou moeten worden een verbeterde versie.

**Opdracht 5**

Schrijf voor elk artikel (of deel van een artikel) waarvan jullie vonden dat het duidelijker moest een verbeterde, duidelijker versie.

**Grondwetsartikelen volgens drie schrijvers in *De Gids*****Opdracht 6**

Deze opdracht kun je het beste uitvoeren in een groepje van maximaal vier personen. Lees de artikelen van deze schrijvers nauwkeurig en vergelijk hun teksten met die van de Grondwet zoals wij die nu hebben. Geef vervolgens jullie oordeel over de voorstellen van deze schrijvers. Discussieer net zo lang tot jullie het echt eens zijn.

**A Ester Naomi Perquin: Artikel 1**

Allen die zich in Nederland bevinden zullen zich bewust zijn van hun standplaatsgebondenheid. Zij zullen beseffen dat hun positie ten aanzien van ieder denkbaar onderwerp het gevolg is van sociaal-culturele, historische, maatschappelijke en/of religieuze invloeden en vorming. Zij zullen beseffen dat hun denken een miniem gebied vormt in een onmetelijk veld. Zij zullen beseffen dat hun blik een piepklein blikje is. Zij zullen weten en desgevraagd kunnen aantonen dat hun stemmen magere stemmen zijn, nauwelijks hoorbaar. Zij zullen inzien dat zij geen grote stappen kunnen zetten met hun popperige prutsvoetjes. Zij zullen zich daardoor niet laten ontmoedigen. Zij zullen woeste, wilde dromen hebben en nauwelijks verholde hartstochten. Ze zullen angst, benepenheid, onzekerheid, spruitjeslucht, kleinburgerlijkheid, schaamte, behaagzucht, onmacht en een algeheel gevoel misplaatst te zijn ruitelijk erkennen en weten te overstijgen. Zij zullen hun standplaatsen met grote regelmaat en in het volle besef van tijdelijkheid verlaten (met hun: magere stemmen, hun minieme denken, hun kleine blikjes, hun popperige prutsvoetjes), om ergens anders halt te houden. Zij zullen daarbij vriendelijk naar landgenoten zwaaien en zeggen dat het allemaal zo erg niet is. Deze landgenoten zullen toegeven dat het, alles bij elkaar opgeteld, inderdaad alleszins meevalt.

*De Gids*, 2014, nummer 2, p. 4.

	Staat al in de Grondwet	Nuttige aanvulling	Overbodig
Allen die zich in Nederland bevinden zullen zich bewust zijn van hun standplaatsgebondenheid. Zij zullen beseffen dat hun positie ten aanzien van ieder denkbaar onderwerp het gevolg is van sociaal-culturele, historische, maatschappelijke en/of religieuze invloeden en vorming.			
Zij zullen beseffen dat hun denken een miniem gebied vormt in een onmetelijk veld.			
Zij zullen beseffen dat hun blik een piepklein blikje is.			
Zij zullen weten en desgevraagd kunnen aantonen dat hun stemmen magere stemmen zijn, nauwelijks hoorbaar.			
Zij zullen inzien dat zij geen grote stappen kunnen zetten met hun popperige prutsvoetjes.			

Zij zullen zich daardoor niet laten ontmoedigen. Zij zullen woeste, wilde dromen hebben en nauwelijks verholde hartstochten.			
Ze zullen angst, benepenheid, onzekerheid, spruitjeslucht, kleinburgerlijkheid, schaamte, behaagzucht, onmacht en een algeheel gevoel misplaatst te zijn ruiterlijk erkennen en weten te overstijgen.			
Zij zullen hun standplaatsen met grote regelmaat en in het volle besef van tijdelijkheid verlaten (met hun: magere stemmen, hun minieme denken, hun kleine blikjes, hun popperige prutsvoetjes), om ergens anders halt te houden.			
Zij zullen daarbij vriendelijk naar landgenoten zwaaien en zeggen dat het allemaal zo erg niet is.			
Deze landgenoten zullen toegeven dat het, alles bij elkaar opgeteld, inderdaad alleszins meevalt.			

## B Joke J. Hermsen: Artikel 1

Van allen die zich in Nederland bevinden wordt verwacht dat zij nadenken over zichzelf, de anderen en de wereld en zich daarbij proberen te verplaatsen in al degenen die hun godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of inkomen niet delen of op enigerlei andere grond een andere mening zijn toegedaan. Van allen die zich in Nederland bevinden wordt niet alleen verwacht dat zij het gelijkwaardigheidsprincipe onderschrijven en niet discrimineren, maar ook dat zij zich de meningen en standpunten van anderen proberen voor te stellen. Allen die zich in Nederland bevinden dienen zich daarbij te realiseren dat een democratie pas bestaat op grond van verschil en dat deze in gevaar komt als zij zich achter één godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, geslacht of ras moeten scharen. Ten slotte mag van allen die zich in Nederland bevinden verwacht worden dat zij hun best doen op vreedzame wijze samen te leven, dat zij zich het lot van anderen aantrekken en dat zij verantwoordelijkheid nemen voor de wereld door hun horizon te verbreden, de ramen en deuren van hun huis open te gooien en met andersdenkenden in gesprek te treden, waarbij zij hun eigen belang leren te overstijgen en van hun betrokkenheid met anderen durven te getuigen.

*De Gids*, 2014, nummer 2, p. 12.

	Staat al in de Grondwet	Nuttige aanvulling	Overbodig
Van allen die zich in Nederland bevinden wordt verwacht dat zij nadenken over zichzelf, de anderen en de wereld en zich daarbij proberen te verplaatsen in al degenen die hun godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of inkomen niet delen of op enigerlei andere grond een andere mening zijn toegedaan.			
Van allen die zich in Nederland bevinden wordt niet alleen verwacht dat zij het gelijkwaardigheidsprincipe onderschrijven en niet discrimineren, maar ook dat zij zich de meningen en standpunten van anderen proberen voor te stellen.			
Allen die zich in Nederland bevinden dienen zich daarbij te realiseren dat een democratie pas bestaat op grond van verschil en dat deze in gevaar komt als zij zich achter één godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, geslacht of ras moeten scharen.			



Ten slotte mag van allen die zich in Nederland bevinden verwacht worden dat zij hun best doen op vreedzame wijze samen te leven, dat zij zich het lot van anderen aantrekken en dat zij verantwoordelijkheid nemen voor de wereld door hun horizon te verbreden, de ramen en deuren van hun huis open te gooien en met andersdenkenden in gesprek te treden, waarbij zij hun eigen belang leren te overstijgen en van hun betrokkenheid met anderen durven te getuigen.			
---	--	--	--

### C Maarten Asscher: Artikel 1

Het Nederlandschap

Lid 1

Ieder mens die uit kracht van geboorte of door latere verwerving de Nederlandse nationaliteit ('het Nederlandschap') bezit, is gehouden alle plichten die de wet aan de Nederlandse nationaliteit verbindt getrouw te vervullen. Het Nederlandschap is onverenigbaar met het gelijktijdige bezit van een andere nationaliteit. Zodra iemand naast het Nederlandschap een andere nationaliteit verwerft, houdt hij of zij op Nederlander te zijn. Draggers van een andere nationaliteit kunnen het Nederlandschap slechts verwerven indien zij tegelijkertijd hun andere nationaliteit of nationaliteiten opgeven.

Lid 2

Nederlanders zijn te allen tijde bereid elkaar waar ook ter wereld bij te staan. Het bezit van de Nederlandse nationaliteit is een aansporing om ook jegens dragers van andere nationaliteiten die zich op Nederlands grondgebied bevinden gastvrij en waar nodig behulpzaam te zijn.

Lid 3

Het Nederlandschap maakt alle dragers daarvan voor de wet gelijk, in alle andere opzichten zijn zij onderling verschillend. Die verschillen kunnen betrekking hebben op talenten, prestaties, religieuze gezindheid, politieke overtuiging, geslacht, leeftijd en alle andere eigenschappen en hoedanigheden waardoor mensen zich van elkaar onderscheiden. Het maken van dergelijk onderscheid is aan te bevelen, het misbruik maken daarvan om mensen zonder deugdelijke reden individueel of collectief te benadelen is verboden.

*De Gids*, 2014, nummer 2, p. 15.

	Staat al in de Grondwet	Nuttige aanvulling	Overbodig
Ieder mens die uit kracht van geboorte of door latere verwerving de Nederlandse nationaliteit ('het Nederlandschap') bezit, is gehouden alle plichten die de wet aan de Nederlandse nationaliteit verbindt getrouw te vervullen.			
Het Nederlandschap is onverenigbaar met het gelijktijdige bezit van een andere nationaliteit. Zodra iemand naast het Nederlandschap een andere nationaliteit verwerft, houdt hij of zij op Nederlander te zijn. Draggers van een andere nationaliteit kunnen het Nederlandschap slechts verwerven indien zij tegelijkertijd hun andere nationaliteit of nationaliteiten opgeven.			
Nederlanders zijn te allen tijde bereid elkaar waar ook ter wereld bij te staan.			
Het bezit van de Nederlandse nationaliteit is een aansporing om ook jegens dragers van andere nationaliteiten die zich op Nederlands grondgebied bevinden gastvrij en waar nodig behulpzaam te zijn.			



Het Nederlandschap maakt alle dragers daarvan voor de wet gelijk, in alle andere opzichten zijn zij onderling verschillend. Die verschillen kunnen betrekking hebben op talenten, prestaties, religieuze gezindheid, politieke overtuiging, geslacht, leeftijd en alle andere eigenschappen en hoedanigheden waardoor mensen zich van elkaar onderscheiden.			
Het maken van dergelijk onderscheid is aan te bevelen, het misbruik maken daarvan om mensen zonder deugdelijke reden individueel of collectief te benadelen is verboden.			

## Jouw voorstel

### Opdracht 7

- 1 Noteer een aantal (minstens zes) grondrechten die volgens jou in de Grondwet moeten staan.
- 2 Vorm een groepje van maximaal vier personen. Vergelijk jullie lijstjes, verduidelijk je keuzes waar dat nodig is en discussieer als dat nodig blijkt.
- 3 Maak je lijstje definitief.
- 4 Schrijf de artikelen (per grondrecht één artikel) zoals die volgens jou in de wet zouden moeten staan. Let op: De tekst van een artikel moet zakelijk, maar wel duidelijk zijn.
- 5 Vorm weer een groepje van maximaal vier personen. Verduidelijk jouw artikelen als dat nodig is en schrijf waar nodig een verbeterde versie.

### Opdracht 8

De taal van de wet is niet zo makkelijk, nogal formeel, en is daarom soms moeilijk te begrijpen.

Herschrijf jouw grondwetsartikelen (opdracht 7) voor een leerling van groep 8. Maak de teksten zó duidelijk, eventueel met voorbeelden, dat ze voor deze doelgroep begrijpelijk zijn.

## Presentatie

Je gaat, met een paar medestanders, een grondwetsartikel presenteren aan de klas. Je gaat in op vragen en je verdedigt je tegen kritiek.

### Doe het zo

- 1 Vorm een groep van maximaal vijf personen.
- 2 Kies een van de grondrechten (opdracht 1).
- 3 Formuleer een eigen wetsartikel voor dat grondrecht.  
Noteer alle argumenten die jullie gebruiken bij het formuleren van dat wetsartikel.
- 4 Presenteer jullie wetsartikel aan de klas. Geef er een korte uitleg bij.
- 5 Bied de klas de gelegenheid informatieve vragen te stellen en beantwoord die.
- 6 Vraag de klas om kritiek op jullie wetsartikel. Probeer die kritiek met goede en duidelijke argumenten te pareren. Bedenk: objectieve argumenten zijn meestal sterker dan subjectieve.

